

Tika ievērotas visas procesuālās darbības

Anda Buševica, Latvijas Avīze, 2023. gada 20. septembris

Nacionālā teātra "Spēlēju dancoju" Elmāra Seņkova režijā, kā iesākumā liekas, turpina Seņkova pagājušās sezonas iestudējuma šai teātrī "Ričards. Nekā personīga" tēmas un atradumus. Jo arī "Spēlēju, dancoju" izrāde sākas jau pie ārdurvīm, kuras aizklāj spīdīgu "lietutiņu" priekšskars. Arī Justīnes Kļavas luga tapusi pēc Raiņa "Spēlēju, dancoju" motīviem, līdzīgi kā "Ričards. Nekā personīga" sākas ar Tota (Raimonds Celms) gatavību pirmajā personā izstāstīt savu versiju par notikušo.

Viesi sadalās viedokļu grupās, prasmīgi provocējot publikas reakciju. Līgavaiņa puse uzskata, ka vainīgs ir Tots un viņa dziesma, kas ļauj sarunu ievirzīt par to, kas tad ir māksla un kādas vērtības tai būtu jāpārstāv. Tas savukārt ļauj pozicionēties Leldes mātei, kura iestājas par sociāli aktīvu pozīciju un sieviešu tiesībām. Indras Burkovskas un Jura Lisnera iemiesotās vecākās paaudzes kundzes iestājas par balles turpinājumu. Viņas zina savas tiesības, lai arī aizņemtas cīņā par izdzīvošanu, garīgās vērtības viņām nav svešas, saikni ar valodu un kultūru nodrošina tautā populāru dziesmu zināšana un līdzdziedāšana. Kad uz skatuves parādās Raiņa bīste, tieši viņas ir tās, kuras pauž uzskatu, ka ar Raini šitā izrīkoties nedrīkst.

Raiņa "Spēlēju, dancoju" ir viena no man būtiskākajām lugām. Tieši tāpēc varu apliecināt, ka arī lugas oriģinālā pēc Leldes kritiena panāksnieku reakcija ir savāda. Kāpēc gan Leldi dzīvē atpakaļ neatsauc mātes bēdas vai līgavaiņa Zemgus mīlestība? Rainim tuvinieku vietā runā Ragana, skaidrojot Leldes nāvi no vampīra koduma, kas Leldi vēl nenomirušu padara par citādo – bīstamo.

Justīne Kļava savā lugas versijā šo cilvēciski nesaprotamo reakciju skaidro kā viedokļu daudzveidību, kas pārvēršas nebeidzamās diskusijās un bremzē reālu rīcību. Ja izdodas izprovocēt skatītāju reakciju, tā daudz ko no kariķētās pseidodemokrātijas apstiprina kā patiesu un trāpīgu.

Kas ar mums ir noticis, ja reiz traģiskā situācijā cilvēciski saprotamu reakciju nomainījusi diskusija?

Kāpēc mēs apšaubām savu spēju atšķirt mākslas pārdzīvojumu no kārtējā projekta? Kroni visam uzliek Velna zēns (Uldis Siliņš), paziņojot, ka "līdz šim tika ievērotas visas procesuālās darbības" un notikušais ir tikai mirušās pašas atbildība. Vārdu un faktu nesakritība atver jaunu telpu, tā saukto institūciju jeb Velnu riju. Sajūsmina scenogrāfija (Reinis Suhanovs) – šai izrādē priekšgars, nevis, kā ierasts, pašķiras, nojaucot robežu starp skatuves sakrālo telpu un skatītāju zāli, bet pārklāj skatuves grīdu, it kā apgalvojot, ka nekādas robežas nekad nav bijis. Mirguļojošs priekšgars, kādu pašķīrām pie ieejas, ierāmē velnu valstību, liekot saprast, ka ellē mēs ienācām, jau šķērsojot teātra sliekšni. Skaidrojot velnu klātbūtni teātrī, izrādes radītāji kļūst pat ļoti tieši. Tots ir izvēles priekšā: kļūt par daļu no Rijā notikuša darījuma vai ne. Viņš izvēlas trešo – spēlmanīša ceļu.

Nacionālā teātra "Spēlēju, dancoju" jaunās skaņās varbūt ir personiskākā no Elmāra Seņkova izrādēm, jo šobrīd viņš pats kaut kādā nozīmē atrodas starp diviem plāniem – no Nacionālā teātra vadības viņš ir aizgājis, un vienlaikus viņš ir šai teātrī, tā centrālajā vietā – uz skatuves. Pārrakstītajā "Spēlēju, dancoju" nozaudētas vairākas no mitoloģiski – rainiski – vāgneriskā varoņstāsta atslēgām. Taču ir kvēlojoša ticība tam, ka birokrātijas labirintos, politikorektajās diskusijās, mākslas menedžmenta nosacījumos Tota dziesma ir realitāte, un tai ir spēks kādu celt vai glābt.

Velnu rijas tēlos intelektuāli interesanti ir mēģināt atpazīt dažādus mūžam pie varas esošo tipus.

Egona Dombrovska Trejgalvis ir mafijas krusttēvs vai politikā iesaistīts oligarhs. Velna zēns uzteic jebkuru muļķību vai ļaunprātību, ja vien tā formulēta pareizā latviešu valodā, un vēstījums atbilst politiski

pieņemamam. Izcili nospēlēts ir Artura Krūzkopa atveidotais Kungs. Kādreizējais apspiedējs Kungs, kurš mirdams nevar nomirt un turpina staigāt cilvēku vidū, sūcot asinis, jaunajā interpretācijā ir čekists, kura izdarībās nevar noliegt pat zināmu izsmalcinātību un labu gaumi.

Kā visos līdzšinējos "Spēlēju, dancoju" uzvedumos, liela nozīme ir mūzikai, šai izrādei to rakstījis Edgars Mākens. Izrādē skan dzīvā mūzika, lugas sižeta līnijā Tots ir grupas līderis, un Raimonda Celma basģitāras skaņas ar sprādzienam līdzīgu jaudu, kas uz velniem iedarbojas kā elektrošoks, ir labs atradums. Citādi tas ir ar izrādes finālu, cik nojaušams, Leldes un Tota kopdziesma bija ieplānota kā izrādes kulminācija. Iespējams, pie vainas apskaņošana vai akustikas īpatnības, bet manas ausis sasniedza grupas spēlētā instrumentālā mūzika, taču dziesmu vārdus un dziedājumu uztvert bija grūti.

"Spēlēju, dancoju" kopumā man pietrūka emociju, katarses brīža, Leldei atgriežoties dzīvē. Šī ir izrāde, kuru es baidos ieteikt paziņām, jo vēstījums pamatīgi atšķiras no Raiņa ieceres.

Trīs plānu sarežģītības vietā ir tikai divi – mākslinieks un sliktie jeb dzīvie un iekšēji jau mirušie.

Arī Lelde šai izrādē vairs nav ne Latvija, ne Brīvība, bet ideālais skatītājs, kurš spēj atvērties mākslas brīnumam. Taču personīgi man Elmāra Seņkova izrāžu vēstījums šķiet labākais komentārs šim laikam, pat ja reizēm tas ir jāizlopa ar prātu, nevis jāpiedzīvo skatītāja emocijās.